

STRATEGISK RÖSTNING TILL VÄNSTER (OCH HÖGER) I RIKSDAGSVALET 2018

ANNIKA FREDÉN

Sammanfattning

Fenomenet ”strategisk röstning” har blivit ett allt hetare samtalsämne innan och efter val. Underlaget till 2018 års nationella SOM-undersökning samlades in mitt under regeringsförhandlingarna och visar att det framför allt var partierna runt fyraprocentsspärren och Socialdemokraterna som gynnades av strategiska röster i riksdagsvalet 2018. Socialdemokratiska väljare har också flyttat sig ett snäpp högerut jämfört med valet 2014 och i relation till regeringspartnern Miljöpartiet, visar mer ingående analyser. 12 procent röstade potentiellt strategiskt i riksdagsvalet 2018.

Att rösta strategiskt handlar om att tänka på vad rösten kommer att leda till. Det brukar definieras som att rösta på ett annat parti än det som står en närmast ideologiskt, och en del forskare menar att det också finns en idé om att en viss regering ska väljas (Downs, 1957; Fredén, 2016). Strategisk röstning kan se olika ut i olika system. Sverige har en relativt låg spärr till parlamentet på fyra procent och här finns flera olika sätt att rösta strategiskt. Det går att rösta på ett stort parti för att öka partiets chanser att få statsministerposten och bilda regering. Eller på ett litet parti för att se till att det block av partier som man gillar blir så stort som möjligt. I de senaste svenska riksdagsvalen har vi framförallt sett exempel på strategisk röstning på partierna runt spärren: till exempel spelade Moderatsympatisörers regeringsstrategiska röstning på Kristdemokraterna en avgörande roll för att partiet tog sig in i riksdagen 2010 och Alliansen kunde fortsätta regera (Oscarsson & Holmberg, 2013; Fredén, 2014).

Eftersom antalet partier har ökat och Sverigedemokraternas position har förstärkts har spelplanen förändrats de senaste åren och det har öppnat upp för olika sätt att rösta strategiskt. I system där bara ett parti eller en kandidat väljs in, till exempel i Storbritannien eller USA, är väljare mer benägna att rösta på ett parti som är stort (jfr Cox, 2018; 1997; Kselman m fl, 2019). Även i det svenska fallet kan det finnas skäl att undvika att ”kasta bort” sin röst på ett parti som inte tar sig in i riksdagen. Särskilt om väljaren tänker på vad rösten kan leda till för politik så kan kombinationen av partier i en regering vara betydelsefullt. Strategisk röstning kan också vara att uttrycka en önskan om att politiken ska föras i en viss riktning. Detta kan vara en anledning till att rösta på ett parti som är mer på ytterkanten än det parti man egentligen står närmast ideologiskt (Kedar, 2005).

Resultat

En analys av strategisk röstning börjar ofta med att titta på så kallade gilla-skalor där väljaren värderar de olika partierna på samma skala, och det parti som ges högst omdöme anses vara det parti man gillar bäst (Kselman m fl, 2019; Fredén, 2014). Preferensen jämförs sedan med röstintention eller självrapporterat partival. En del studier av strategisk röstning argumenterar för att det är mest fördelaktigt att samla in partisympati *innan* valet och jämföra med självrapporterat partival *efter* valet, för att preferensen inte ska anpassas för mycket till det val som faktiskt ägt rum. I denna studie samlades både partisympatier och självrapporterat partival i riksdagsvalet in någon månad efter riksdagsvalet (oktober–november). Eftersom regeringsutfallet ännu inte var klart vid denna tid när underlaget samlades in är det fortfarande intressant att jämföra preferenser och partival och sätta dem i relation till regeringsbildningen. En annan stor fördel med den nationella SOM-undersökningen är att det går att genomföra identiska analyser av data som samlades in vid samma tidpunkt efter förra riksdagsvalet (2014).

Det första steget i den här analysen av strategisk röstning följer tidigare internationell forskning och använder en 11-gradig gilla-skala för att mäta partipreferens. Alla partier värderas från -5 till $+5$, och det parti eller de partier som väljaren ger det högsta värdet kodas som väljarens mest gillade. Denna partisympati jämförs sedan med frågan om partival i riksdagsvalet 2018. Tabell 1 nedan bygger på dessa data och visar andelen potentiellt strategiska röster per parti. Värdet i fetstil visar hur hög andel av partiets väljare som faktiskt gillar det parti de röstade på mest. Den visar att i genomsnitt 12 procent röstade på ett annat parti än det eller de partier de sade sig gilla mest efter valet.¹ Tabellen nedan visar i hur hög grad partiernas väljare sympatiserar med det parti de röstade på. Den visar att de tre partierna runt spärren Kristdemokraterna, Miljöpartiet och Liberalerna hade lägst andel egna sympatisörer, och alltså högst andel potentiellt strategiska röster: Kristdemokraterna 26 procent, Miljöpartiet 21 procent, Liberalerna 19 procent. Även Socialdemokraterna hade en relativt hög andel potentiellt strategiska röster med snittet 12 procent.

Detta mönster förstärker analyser från tidigare studier av valet 2018 som baseras på partipreferensmätning innan valet som följs upp med självrapporterat partival efter att valet. Även på detta sätt att mäta hade Kristdemokraterna har en relativt hög andel Moderatsympatisörer bland dem som röstade på partiet, medan Miljöpartiet har väljare som gillar andra partier till vänster och Centern ibland sina väljare (Fredén, 2019a). Det finns också några intressanta skillnader mellan de här analyserna och analyserna av partipreferens som baseras på data inför valet. Kristdemokraterna har klart lägre andel potentiellt strategiska röster när partisympati mäts efter valet, medan Miljöpartiet har en potentiellt högre andel strategiska röster om partisympatin mäts efter valet. En tolkning är att Kristdemokraterna i valets efterdyningar lyckades övertyga en del av sina väljare att faktiskt tycka om det parti de röstade på, medan Miljöpartiets väljare efter valet var mindre benägna

att ge det parti de röstat på ett högt värde på en sympatiskala. Kristdemokraternas framskjutna och relativt tydliga högerposition i regeringsförhandlingarna, och Miljöpartiets mer tillbakadragna position, kan vara en förklaring.

Tabell 1 Andel av partiernas väljare som hade det valda partiet bland sina mest gillade efter riksdagsvalet, 2018 (procent)

Partisynpatii (mest gillat parti)	Partival i riksdagsvalet 2018									
	V	S	C	L	M	KD	MP	SD	FI	
Vänsterpartiet	94,2	16,2	2,8	1,1	2,7	1,0	24,7	4,2	25,0	
Socialdemokraterna	15,8	88,0	7,7	8,5	7,4	4,1	21,0	7,3	12,5	
Centerpartiet	0,8	10,6	94,4	17,0	11,3	9,3	22,2	4,2	12,5	
Liberalerna	4,2	7,2	16,1	81,9	12,1	8,3	8,6	4,7	0,0	
Moderaterna	2,5	6,5	14,7	22,3	91,1	22,7	3,7	18,3	0,0	
Kristdemokraterna	0,8	4,2	7,7	11,7	16,7	74,2	1,2	18,3	0,0	
Miljöpartiet	15,0	16,9	6,3	6,4	4,7	1,0	79,0	3,1	12,5	
Sverigedemokraterna	3,3	4,2	2,1	1,1	9,0	12,4	1,2	91,6	0,0	
Feministiskt initiativ	24,2	8,1	2,8	2,1	2,3	2,1	16,1	4,7	100,0	
Antal svarande	120	433	143	94	257	97	81	191	8	
Total röstandel	8,4	30,4	10,0	6,6	18,1	6,8	5,7	13,4	0,6	

Kommentar: Det totala antalet svarande är 1 424. Väljare som valt övriga partier eller röstade blankt har exkluderats. 'Partisynpatii' bygger på hur väljaren placerade partiet på en 11-gradig skala. Frågan löd 'Var skulle du vilja placera de olika partierna på nedanstående skala?' Skalan går från -5 till +5, där -5 står för ogillar starkt och +5 står för gillar starkt. Det parti eller de partier som getts högsta värdet kodas som väljarens mest gillade parti/partier. Partival i riksdagsvalet 2018 samlas in senare i samma undersökning. Frågan löd 'Röstade du i valet/valen 2018/2014 och i så fall på vilket parti? Sätt ett kryss i varje kolumn'. Här används svaren för riksdagsvalet. Procenten summerar till mer än 100 eftersom det enligt denna kodning är möjligt att ha fler än ett parti som förstapreferens. 32 procent av de svarande hade mer än ett parti som förstapreferens, det vill säga gav två eller flera partier samma omdöme på ogillar-gillarskalan. Resultaten har inte viktats mot det officiella valresultatet.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2018.

Inte desto mindre slutade regeringsförhandlingarna i en repris av regeringen 2014: Miljöpartiet och Socialdemokraterna, med budgetstöd från Liberalerna och Centerpartiet. Det innebär att regeringens profil förskjutits höger ut (jämför med de 73 punkterna i överenskommelsen mellan de fyra mittenpartierna (Socialdemokraterna, 2019). Analyserna av partisynpatier och partival (tabell 1) tyder också på att Socialdemokratiska väljares partisynpatier 2018 var relativt mångfacetterade, med en hög andel väljare som satte ett annat parti som sitt mest gillade. Högst andel av dessa är Miljöpartisynpatier, och partiet hämtar även väljare från sin Vänsterpartiet och Centern. Miljöpartiet, å sin sida, har en relativt hög andel väljare

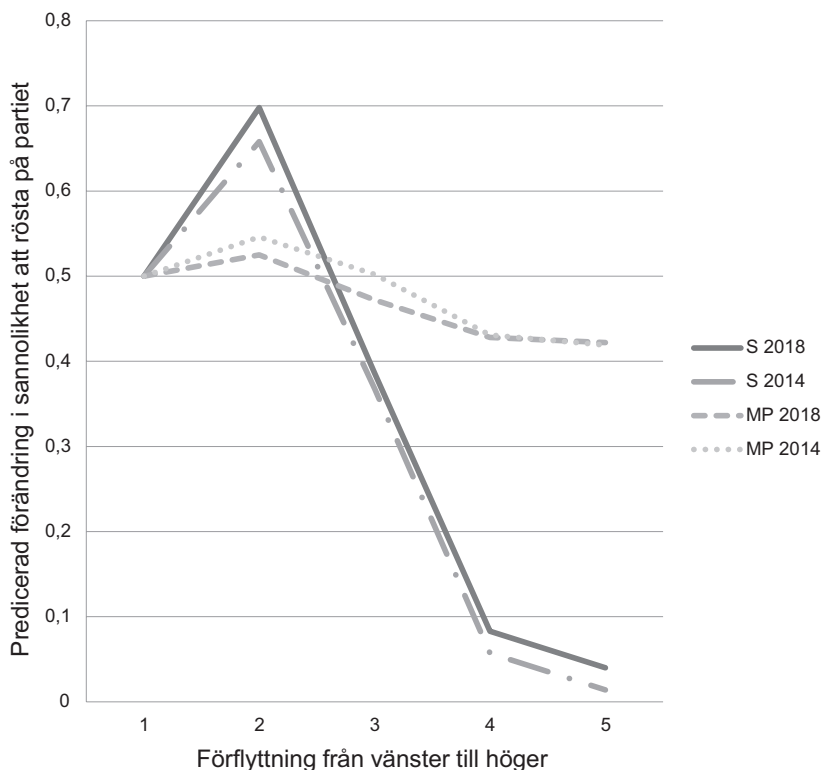
som gillar Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Centern, och även Feministiskt initiativ. En hypotes utifrån Socialdemokraternas relativt ”strategiska” profil med förhållandevis låg andel av partiets egna sympatisörer bland sina väljare är att partiets väljare liksom partiledningen flyttat sig högerut jämfört med tidigare val och jämfört med Miljöpartiet.

För att testa denna hypotes används en multinomial regressionsanalys, som är en typ av statistisk analys där ett antal olika faktorer förs in som tänkbara förklaringar i en modell och där gradvisa statistiska uträkningar visar hur dessa faktorer påverkar sannolikheten att rösta på ett visst parti. I denna analys används röstning på Socialdemokraterna en jämförelsepunkt (baskategori) som jämförs med röstning på övriga riksdagspartier och Feministiskt initiativ. Identiska analyser genomförs med data från de nationella SOM-undersökningarna 2018 respektive 2014. Individens placering på en vänster-höger-skala är den centrala förklaringsvariabeln i modellen, som även innehåller andra faktorer som påverkar partival: ålder, utbildning, kön och politiskt intresse. På så sätt går det att göra en bedömning av hur placeringen på vänster-högerekala påverkade väljares benägenhet att rösta på S eller MP vid respektive riksdagsval.

Analysen visar att medan det 2018 inte är någon signifikant samvariation mellan vänster-höger-placering och att rösta på Socialdemokraterna jämfört med Miljöpartiet, var det 2014 ett signifikant samband mellan att placera sig till höger och rösta på Miljöpartiet jämfört med Socialdemokraterna. Eftersom förändring från vänster till höger kan se olika ut beroende på var på skalan den mäts är b-koefficienternas signifikansvärden från den multinomiala regressionsanalysen sannolikt inte den mest relevanta jämförelsen. Därför blir nästa steg att dela upp hur sambandet ser ut steg för steg på vänster-högerekalan (jfr Tomz m fl, 2001).

Denna analys bekräftar att graden av förändring varierar mellan olika steg på vänster-höger-skalan. Den visar att Socialdemokraternas vänster-höger-profil är ganska lik 2014 års, med en skillnad: 2018 är det en mer markant uppgång i predicerad sannolikhet att rösta på partiet från steg 1 (klart till vänster) till steg 2 (något till vänster). Detta indikerar att partiets väljare förflyttat sig ett snäpp högerut. Sannolikheten att rösta på Socialdemokraterna vid förflyttning från 1 till 2 på vänster-högerekalan stiger med 0.20 vid riksdagsvalet 2018, jämfört med 0.16 vid riksdagsvalet 2014.² Miljöpartiet, å sin sida, har betydligt mindre förändring i predicerad sannolikhet att rösta på partiet utifrån placering på en vänster-högerekala (under kontroll för de övriga variablerna).³ Sambandet över hela vänster-höger skalan för en potentiell väljare av Miljöpartiet jämfört med Socialdemokraterna illustreras i Figur 1. Grafen utgår från ett hypotetiskt fall där sannolikheten i utgångsläget är lika stor att rösta på respektive parti (0.5). Den predicerade förändringen att rösta på Socialdemokraterna utifrån placeringen på vänster-högerekalan för 2018 är den heldragna linjen, med ett högsta värde på 0.7 predicerad sannolikhet att rösta på partiet vid en placering något till vänster på skalan. Vi en förflyttning ytterligare steg till höger (till mittenpositionen 3) är sannolikheten enligt denna modell högre att rösta på MP.

Figur 1 Predicerad förändrad sannolikhet att rösta på Socialdemokraterna respektive Miljöpartiet vid förflyttning på en vänster-höggerskala i riksdagsvalen 2018 och 2014 utifrån multinominala logistiska regressionsanalyser och simuleringar (förändring i sannolikhet 0–1)

Kommentar: Utfallsvariabel är val av parti i riksdagsvalen 2018 och 2014. Frågan löd 'Röstade du i valet/valen 2018/2014 och i så fall på vilket parti? Sätt ett kryss i varje kolumn' (här används svaren för dem som angav något av partierna V, S, C, L, M, KD, MP, SD och FI). I grafen visas resultat för två av dem: Miljöpartiet (MP) och Socialdemokraterna (S). Förklarande variabel är placering på vänster-höggerskala. Frågan löd 'Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-höggerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala? Klart till vänster (1), något till vänster (2), varken till vänster eller till höger (3), något till höger (4), klart till höger (5)'. Modellen predicerar förändring i sannolikhet vid ett stegs förflyttning, från 1 till 2, 2 till 3, osv på vänster-höggerskalan. Förändring syns i grafen från det hypotetiska utgångsläget 0,5, dvs lika stor sannolikhet att rösta på S eller MP, och bygger på 1000 simuleringar som ger ett förväntat förändringsvärde vid ett visst stegs förflyttning på skalan (funktionen simqi , changex i Stata Clarify, jfr Tomz m fl, 2001). I modellen kontrolleras sambandet även för utbildning (någon form av högskoleutbildning eller inte), kön (man eller kvinna), ålder (18–85), politiskt intresse (frågan löd 'Hur intresserad är du av politik?' (Svaren 'mycket intresserad' och 'ganska intresserad' har kodats 1, 'inte särskilt intresserad' och 'inte alls intresserad' har kodats 0). Antal svarspersoner var 5 233 år 2014 och 8 510 år 2018.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2014 och 2018.

Analyserna visar att det sedan 2018 för röstning på S blivit en tydligare skiljelinje mellan klart till vänster och något till vänster. Väljare något till vänster om mitten blev mer benägna att rösta på det stora partiet i blocket, d v s Socialdemokraterna. Det tyder på att det snarare är vänster-mitten-väljare som givit strategiska röster på Socialdemokraterna, än en strid ström av mitten-borgerliga sympatisörer som gått till partiet. För Centerväljare som föredrog en inriktning mot mitten snarare än högerut kan Socialdemokraterna också ha blivit ett mer gångbart alternativ. En ytterligare tolkning är att en större andel väljare till vänster i 2018 års val stannade vid Vänsterpartiet.

Diskussion

Sammanfattningsvis visar analyserna att andelen som röstade på ett annat parti än det eller de partier de sade sig gilla mest efter valet 2018 ligger ungefär på samma nivå som vid tidigare riksdagsval på 2000-talet (jfr Fredén & Oscarsson, 2015). Framförallt de mindre partierna runt spärren och Socialdemokraterna fick 2018 en relativt hög andel röster från sympatisörer av andra partier. En del av Socialdemokraternas väljarskara ser ut att ha motiverats av att rösta på det största partiet något till vänster, potentiellt för att skicka en signal om en mitten-vänsterregering. Många väljare klart till vänster ser däremot ut att ha lämnat partiet, och istället kommit närmare Vänsterpartiet. I slutskedet av regeringsförhandlingarna kunde vi till exempel se att Vänsterpartiet försökte få inflytande på en del av januari-överenskommelsens mest högerinriktade förslag: fria marknadshyror och arbetsrätt (SVT, 2019). 2018 års val visar att väljare är skickliga på att koordinera sig kring partierna i riksdagen – denna gång var det få som röstade på ett parti som inte kom in. Signaler utifrån den klassiska vänster-högerskalan påverkar uttryckligen förhandlingarna. Dessa analyser visar också att Socialdemokratiska väljare fortfarande placerar sig relativt tydligt vänster om mitten, även om de dragits något högerut. Om och hur väljarkåren och partierna förändrar sina lägen på skalan vid nuvarande regeringssamverkan är något för framtida forskning att titta vidare på.

Noter

- ¹ Precis som i tidigare studier av de senaste riksdagsvalen visar SOM-undersökningarna en något lägre andel strategiska röster än analyser av data baserad på valundersökningen (jfr Fredén & Oscarsson, 2015).
- ² Konfidensintervallen för förändringens storlek i predicerad sannolikhet att rösta på Socialdemokraterna från 1 till 2 på skalan är 0.17–0.23 för 2018, och 0.12–0.19 för 2014.
- ³ Den totala förändringen vid förflyttning från 1 till 5 på vänster-högerskalan är för Moderaterna i ungefär samma storleksordning som för Socialdemokraterna när samma simuleringsteknik används, fast i motsatt riktning, d v s sannolikheten att rösta på M ökar vid förflyttning på vänster-högerskalan.

Referenser

- Blais, André, Nadeau, Richard, Gidengil, Elisabeth & Nevitte, Neil (2001). Measuring strategic voting in multiparty plurality elections. *Electoral Studies* 20(3), 343–352.
- Cox, Gary (2018). Portfolio-maximizing strategic voting in parliamentary elections. I Herron, Erik S, Pekkanen, Robert J & Soberg Shugart, Matthew (red) *The Oxford Handbook of Electoral Systems*, 265–282. Oxford: Oxford University Press.
- Cox, Gary (1997). *Making Votes Count. Strategic Coordination in the World's Electoral Systems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Downs, Anthony (1957). *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper & Row.
- Fredén, Annika (2019a). *Strategisk röstning i riksdagsvalet 2018*. Rapport 2019:2, Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet.
- Fredén, Annika (2016). *Strategic Voting under Coalition Governments*. Doktorsavhandling. Lund: Lunds universitet.
- Fredén, Annika & Oscarsson, Henrik (2015). Skäl att rösta strategiskt i riksdagsval. I Bergström, Annika, Johansson, Bengt, Oscarsson, Henrik & Oskarson, Maria (red) *Fragment*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Fredén, Annika (2014). Threshold Insurance Voting in PR Systems: A Study of Voters' Strategic Behavior in the 2010 Swedish General Election. *Journal of Elections, Public Opinion & Parties* 24(4), 473–492.
- Kedar, Orit (2005). When moderate voters prefer extreme parties. Policy balancing in parliamentary elections. *American Political Science Review* 99(2), 185–199.
- Kselman, Daniel, Niou, Emerson & Horng-En Wang, Austin (2019). Panel Data in Empirical Studies Strategic Voting. Paper presenterat vid *MPSA General Conference*, Chicago, 4–7 april 2019.
- Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören (2013). *Nya svenska väljare*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Tomz, Michael, Wittenberg, Jason & Gary King 2001. *Clarify: Software for Interpreting and Presenting Statistical Results*. <https://gking.harvard.edu/files/clarify.pdf> (hämtad 20190426).
- Socialdemokraterna, 2019. *Utkast till sakpolitisk överenskommelse*. <https://www.socialdemokraterna.se/globalassets/aktuellt/utkast-till-sakpolitisk-overenskommelse.pdf> (hämtad 20190426).
- SVT, 2019. *Jonas Sjöstedt: "Införs marknadshyror, då smäller det"*. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/jonas-sjostedt-i-morgonstudion> (hämtad 20190430).

